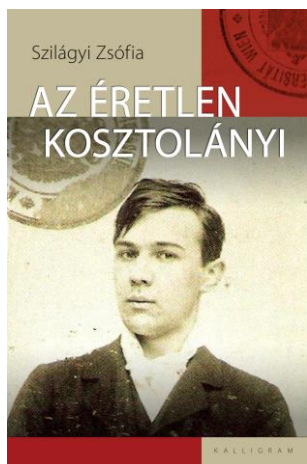

VARGA BETTI

Szövegutakon a panoráma felé

SZILÁGYI ZSÓFIA: AZ ÉRETLEN KOSZTOLÁNYI

Pesti Kalligram
Budapest, 2017
296 oldal, 2990 Ft

Az 1920 előtti Kosztolányiról általában keveset tudunk, már az érettségi előtt rögzül bennünk, hogy lírikusként indult, automatikusan mondjuk is föl a *Négy fal között* és *A szegény kisgyermek panaszai* című köteteket, és a következő jelentős írói állomásként már meg is neveznénk az első regényt, a *Né-rót*. A tökéletes Kosztolányi képét többen árnyalták már, és olyan kutatásokat is sorolhatunk, amelyek az írói pálya indulását vizsgálva, a zsenék felől keresik az utakat a nagy művekig. Ehhez a törekvéshez eredeti, izgalmas szempontokkal kapcsolódik Szilágyi Zsófia friss tanulmánykötete. Údító, hogy a filológiai, textológiai, értelmezői kérdésfeltevések célja nem valamiféle fejlődési irány megállapítása, hanem annak az írói-művészi tudatosságnak a megmutatása, amely már az irodalmi életbe való beavatása előtt jellemezte és később is alakította Kosztolányi pályáját.

Szilágyi Zsófia a Kosztolányi-kutatócsoportban az író rövidprózai munkáival foglalkozik, *Az éretlen Kosztolányi* tanulmányai is a készülő kritikai kiadás tapasztalataiból születtek. A kritikai kiadások a teljességre törekednek, nemcsak az a céljuk, hogy egy-egy írói pálya valamennyi hozzáférhető szövegét feltárják, hanem hogy megmutassák a szövegek alakulását, változatait is. A tanulmánykötet azonban több annak a háttérmunkának a leleplezésénél, amivel a fiatal Kosztolányi vizsgálata jár. Szilágyi Zsófia akár a *Boszorkányos estéket* mint kötetkompozíciót, akár a *Patália* drámát vagy a háborús tárcákat elemzi, rámutat arra, hogy az irodalomtörténeti gondolkodás is nyerhet azzal, ha elengedi azt az illúziót, hogy az írói pályának csupán kiteljesedése lehetséges.

„A szöveg nem lezárt, változtathatatlan egész” – Szilágyi Zsófia előszavában vall arról, irodalomtörténészként és olvasóként is milyen nehéz ezt elfogadni, és lemondani a végső változat, a lezárt szöveg illúziójáról. És ezzel együtt a tökéletesség illúziójáról: arról, hogy Kosztolányi nem az a született,

ösztönös zseni, akinek hisszük, valamint arról, hogy „az életmű nem »egységes szöveg«” (89). A tökéletesség elengedése olyan utakat nyithat meg, amelyek előremozdíthatják mind az egyes művek értelmezését, mind az életrajz- és az életműkutatást, illetve megteremtheti ez utóbbiak szerencsésebb arányát.

Szilágyi Zsófia érvelése szerint az illúziórombolásra több ok miatt is érdemes törekedni. Részben, mert a Kosztolányi-kutatás egyik legfontosabb kérdése mára az, hogy „mit takart ki maga az író a saját életéből és munkásságából” (19). Részben a miatt, mert a szövegek alakulásának vizsgálata közelebb vihet a szerző saját szövegeiről való gondolkodásához, és segíthet elkerülni azt a csapdát, hogy az életrajzból próbáljuk megérteni az adott művet, alkotói korszakot. Ezzel párhuzamosan pedig felszabadíthatók azok a kőszoborrá merevedett írók, akikről szokás azt gondolni, hogy morálisan is felülemelkednek korukon – és Kosztolányi esetében, akinek korai éveit „beárnyékolják” a Pardon-rovatbeli írásai, különösen terhes a „nagy szerző” cím, fontos évekről, az íróvá érés fontos állomásairól hallgat az irodalomtudomány. Nyílt titok, hogy Kosztolányi nem kikezdhethetlen, életműve nem egységes színvonalú. „Kosztolányi minden bizonnyal a váltásra hajlamos íróink közé tartozik” – állapítja meg Szilágyi Zsófia (25). Ahhoz, hogy Kosztolányit valóban megismerjük, a tanulmánykötet megfogalmazása szerint, „állomásokat látva” érdemes kutatni az életművet.

Az idei könyvfesztiválra megjelenő könyvek közül kétségtelenül *Az éretlen Kosztolányi* volt az egyik legvártabb megjelenés – nemcsak a szűken vett irodalomtudományos körben. Olyan médiumok emelték ki, tették toplistáikra, amelyek széles és vegyes olvasóközönségnek szólnak, köztük hírportálok, irodalom-népszerűsítő oldalak. Bár Szilágyi Zsófia egyike azoknak az irodalomtudósoknak, akik logikusan felépített érveléssel, követhető nyelven írnak vizsgálatuk tárgyáról, és ez *Az éretlen Kosztolányi* kötetre is érvényes, mégis most szűkebb közönséget szólít meg, mint a Móricz-monográfiával.

Egy monográfia esetében természetes, ha a szerző személyisége, élete és a művészete, munkássága egymás mellett, egyenrangú szempontként jelenik meg. *Az éretlen Kosztolányi* kötet – a cím sugallata ellenére – nem monográfia, és nincs is ilyen irányú törekvése, holott markáns monografikus vonások is jellemzik. Elsősorban a fiatal Kosztolányi novellisztikája foglalkoztatja, egyéb prózai műfajok felé tett kitérőkkel, így például a lírai indulás vagy a prózaíró Kosztolányi szempontjából nem jelentéssel életrajzi kitérők nem tárgyai az elemzéseknek. A vizsgálódás nem ritkán olyan, a tudományos érvelés szempontjából megbízhatatlan forrásokra is épít, mint az életrajzi epizódok vagy a kortársak és a Kosztolányi-kutatók személyes hangú visszaemlékezései. Ez a merítés azonban szükségszerű is, különösen párhuzamba állítva a Kosztolányi-legendagyártás egyik legnagyobb mesterének, magának Kosztolányinak a történeteivel (l. *A pályakezdés: mítosz vagy konstrukció* című fejezetet).

A tanulmánykötet és a monográfia közötti átmenet, műfaji kettősség összességében nem okoz feszültséget. Éppen Szilágyi Zsófia korábban részletezett célkitűzése miatt talán lehetetlen vállalkozás is lett volna a tanulmányokat „tisztá” monográfiává gyúrni. A kötet leginkább kérdéseket fogalmaz meg a fiatal prózaíró Kosztolányiról, valamint olyan állomásokat mutat meg pályája elejéről, amelyek további kutatásokra, értelmezésre érdemesek. A kiindulópontok sokfélék: kompozíciós megoldások, egyes művek, visszafelé követhető szövegutak szoros olvasása, a szövegváltozatok, újraírások, az életművön belüli motivikus kapcsolatok kitarató összevetése mellett a 20-21. századi magyar irodalommal való kapcsolódási pontokat is figyelembe véve bizonyítja a kötet, hogy bár Kosztolányi már fiatalon kiemelkedő prózaírói

tehetség volt, „mégis: nyelvi ereje, szövegalkotó és sűrítő képessége rengeteg munka árán teljesedett ki a húszas-harmincas évekre” (201).

Szilágyi Zsófia tehát nem egy nagy(obb) narratívát ír, nem panorámát alkot, hanem egészen mást, mégis legalább ilyen fontosat tesz: párbeszédet kezdeményez az 1920 előtti Kosztolányiról, alapot kínál az ismeretlen, szándékosan elfelejtett, vagy félreismert író (újra)felfedezéséhez, amely további eredményeket hozhat a korszak irodalmi intézményeiről, sajtójáról, gondolkodásmódjáról való kutatásoknak is. Mint írja, „[a] pályakezdés ugyanis mindig annak az irodalomtörténeti korszaknak, intézményrendszernek a megértésében segít, amelyben végbement – sőt, az írói induláshoz való viszony, illetve az ezt biztosító vagy akadályozó feltételrendszer változásain keresztül a 20. század egyes korszakainak elkülönítése is lehetségessé válik.” (44)

